

Az állatok időjóslása

Egykori kalendáriumok megsárgult lapjait forgatva gyakran találkozhatunk olyan tanácsokkal, előrejelzésekkel, amelyek az időjárásra vonatkoznak. Ezen nem kell csodálkoznunk, hiszen a régi korok emberei igencsak ki voltak szolgáltatva az időjárás szélségeinek és mostohaságának. Az időjósláshoz ezer meg ezer furcsábbnál furcsább hiedelem és babona fűződik. A megfigyelésekről nemcsak a kalendáriumok, hanem számos szakkönyv is megemlékezik, így *Brehm* „Az állatok világá”-ban, *Chernel* István a „Magyarország madarai” című munkájában és különösen kiváló szakértő ebben a témában a neves tudós, *Fehér* Jenő, akinek számos cikke, sőt könyve nagyszerű segítője az érdeklődőknek. Ezekből a munkákból kiderül, hogy a néphit előszeretettel foglalkozik az időjós állatokkal, amelyek természete és viselkedése előjele lehet az időváltozásnak, a hidegnek vagy a melegnek, a szélnek vagy az esőnek. Csalhatatlan „recept” természetesen nincs, ám a téma napjainkban is érdekes.

Ma ezekből a jósjelekből már keveset ismerünk. A városi ember egyre könnyebben hajlik arra, hogy babonának, koholmánynak vélje a múlt idők embereinek megfigyeléseit. Pedig az élő szervezetek időérzékenysége korántsem babonaság. Sokkal inkább tartozik a modern tudomány kutatási körébe, mintsem hinnénk. Megállapították: valamennyi magasabbrendű szervezet közös jellemvonása, hogy az idegrendszer egyik fontos része – az elsősorban belső szerveket behálózó vegetatív idegrendszer – fokozottan érzékeny az időjárás változásaira. S most következzen néhány példa.

A **parti fecskék** folyópartokban fészkelnek. Csőrükkel lyukat vájnak a partba s odahordanak jó meleg szénát, pelyhet. Megfigyelték, hogyha a parti fecskék a part magasán fekvő részeibe ássák fészkeiket, úgy nedves nyár várható, ha alacsonyan, úgy esőben szegény, száraz lesz a nyár. Ezt a sokszor bevált észleletet azzal lehet magyarázni, hogy a madarak el akarják kerülni, hogy a víz kiöntse őket tanyájukból, ami esős nyarakon magas vízállásnál megesik.

A **sirály** Európa szerte elismert időjós. A vizek a közelében élők emlegetik, ha a sirályok a szárazföld felé repülnek, hirtelen zivatartól terhes a levegő. Közép-Európában úgy tartják, hogyha a sirályok hangosan kiáltozva repülnek a víz színe felett, „tátorjános viharfészek” azaz orkánszerű vihar közeledik. (A tátorján védett, fehér virágú növény; egyedeit a Balaton környékén rendkívüli becsben tartják.)

A **liléket** e kedves szép, kecses mozgású, galambokra emlékeztető gázló madarakat „Regenpfeifer”-nek, vagyis esőfütyülőnek nevezik a népi időjósok. A lilék népes nemzetségének majdnem minden tagja az esőzést megelőzően hangosan és sokat fütyül.

A **halak** időmegérző képessége is csaknem tökéletesnek mondható. A halászok, horgászok s a parton lakó emberek úgy vélik, ha a halak a vízből magasra ugrálnak ki, vagyis magasra vetik magukat – ami valóban feltűnő jelenség – hirtelen bekövetkező zivatartól tarthatunk. Ugyanakkor zivatarban, ha a halak a víz színéhez közel úszkálnak, az eső gyors lecsendesülése várható. Vannak helyek, ahol azt tartják, ha a halak a partok közelében úszkálnak, eső lesz. A tengerpartok népei, különösen a halászok, sok ilyen megfigyeléssel jósták meg maguknak az időt, hiszen korántsem volt mindegy, hogy vihar éri-e őket a tengeren vagy sem.

A **békák** klasszikus időjós állatok, a népies megfigyeléseknek se szeri se száma. Ilyen például az, hogy ha a békák kuruttyolnak s eközben alacsonyan ülnek, futólagos eső várható; ha májusban erősen halljuk a békákat brekegni, igen sok esőben lesz részünk; ha a szárazföldi békák magasán ülnek, szép idő lesz... Tudományos észleletek mindezekből annyit fogadnak el tényül, hogy a békák minden körülmények között akkor a lehangosabbak, amikor meleg időben eső fenyeget.

Széltében-hosszában elterjedt hit, ha a **kutya** gyakran vakarózik, eső lesz. Ebben az időjóslásban, amely sokszor beválik, kevés érdeme van a kutyának. A kutya itt csak mint mutató, mint szenvedő áldozat másodlagosan érzi meg az idő zivatarosra válását. Az élősöködők, legyek, bolhák, poloskák, tetvek a zivatart, vihart megelőző fojtó, fülledt hőségben rendkívül élénkké válnak és „gazdáikat” agyonkínózzák. Amikor tehát a kutya hadba száll bolháival, és vakarózással igyekszik rendreutasítani bundája garázda lakóit, bizony megnyílhat a felhőszakok szája. Ha gyötrik bolhái, meg-meghengeredik a homokban, földön, fűben, úgyhogy időjóslásának magyarázata is ebben az irányban keresendő.

Nálunk nemigen figyelnek a mindent túró **kecskére**, így szokásaira sem. De a hegyvidéki pásztorok nagyon megbecsülik időjós képességeiért: éktelen mekegással jelzi az esőt, vihart. Órákkal előbb is megérzi a változást, s igyekszik az akolba futni.

A **szamár** – bár az emberek butának tartják – határozottan értelmes állat, az időjósaslásban pedig éppen séggel nem ... számár! Időérzékenységét nemcsak a jóindulatú közvélemény, de a tudomány is elismeri. Hosszan tartó lármás, rekedt ordítózását Európa-szerte eső, vihar előjelének tartják, és nálunk is általánosan ismert a: „Bőg a szamár, eső lesz!” jósolat, amely inkább humoros, mint komoly. Sokkal bizonyosabban következtethetnek időváltozásra a

pásztorok, juhászok, szamaras gazdák állatuk mozgásából, viselkedéséből. Esőt érezve nagy kedvetlenül lógatja fejét, keveset mozog, el-elmaradozik a vonuló nyájtól. Máskor náluk szokatlan ugrándozásba, fickándozásba kezdenek, sőt ilyenkor sűrűbben hangzik el az elmaradhatatlan „iá, iá, iá, iá!”

Végül egy jó hír: a **sárgarigó** megérkezése a tavaszi fagyok elmúlását jelzi.

Szép, meleg idő várható, ha:

- a pacsirta magasan repül és szorgalmasan énekel,
- a búbic sokat repdes és kiabál,
- a fülemile szorgalmasan énekel – különösen, ha reggelig csattog,
- a méhek, dongók, darazsak előző este sokat repkednek és látogatják még későn is a virágokat,
- a denevérek előző este sokat és sűrűn repkednek,
- a szárazföldi békák magasan ülnek,
- a leveli béka a szárazra megy és magasabbra mászik,
- a verebek vízben fürdenek és vígan csiripelnek,
- ha sok a levegőben úszó pókfonal (ökörnyál) – ez a vénasszonyok nyara.

Eső várható, ha:

- a kutya sokat vakaródzik vagy meghengeredik a homokban, fűben,
- a juhok lefelé, völgynek legelnek, vagy feltűnően sokat bégetnek,
- a madarak porban fürdenek,
- a ludak szárazföldön fürdenek, fürdőmozdulatokat végeznek,
- több gólya száll a szántóföldekre,
- a lilék lármásan zajonganak,
- a méhek nem távoznak el messzire a kastól,
- a békák sokat brekegnek és alacsonyan ülnek,
- a halak a partok közelében úszkálnak,
- a vadgalamb sokat és gyakran turbékol,
- a szúnyogok tömegesen lepik el az embert.

Vihar, zivatar várható, ha:

- a szamár ordítani kezd (ezt napjainkban egy-egy munkahelyen is meg lehet figyelni),
- a gólya betakarja fiókáit a fészekben,
- a rigók nyugtalanul fütyörésznek,
- a vízcisirkék gyakran bukna a víz alá,
- a gém a fövényen gubbasztva sétál,
- a danka sirály nagyon is „beszédese”,
- a békák víz alá, vagy máshová rejtőznek,
- a halak magasra ugrálnak, vetik ki magukat a vízből,
- a méhek nem mennek ki a kasból, vagy idő előtt jönnek haza csoportosan,
- a hangyák nagy igyekezettel, sürgősen viszik vissza a tojásaikat a bolyba,
- a házi pók fejfelé ül a hálója sarkában.

A vihar, zivatar hamar véget ér, ha:

- a sármányok vígan fütyörésznek,
- a halak a víz színéhez közel úsznak.

Hideg idő várható, ha:

- a sertés szalmát túr magának a fekvőhelyére,
- a kacsák önszántukból az ólukba mennek,
- a varjak februárban csapatokban közlekednek,
- a vadludak dél felé húznak,
- a fogságban tartott mókusz és erdei pele a kalitkája zugába húzódik, majd hosszabb álomba merül.

Hóesés várható, ha:

- az ólba zárt kacsák közt nyugtalanság tör ki, hápognak, zajognak,
- a varjak egy pont felett keringenek – „havat kérnek”,
- a juhok nem akarnak az akolból kimozdulni,
- a mezei nyulak tömegesen az erdőbe húzódnak.

Hideg télre számíthatunk, ha:

- az egerek, mezei pocok mély fészket készítenek,
- a mókuszok sok fenyőtobozt gyűjtenek,
- a gólya korán elköltözik,
- a varjak már októberben vándorolnak,
- a darvak korán költöznek délre,
- sok ősszel az egér, a mezei pocok,
- a hangyák magas bolyokat építenek,
- a vadliba (téli lúd) korán megérkezik,
- a darazsak még októberben is csoportosan láthatók.

Enyhe télre számíthatunk, ha:

- a lúd Márton napján (nov. 11.) jégen áll, karácsonykor sárban botorkál.

A tavasz megérkezését jelenti, ha:

- a varjak elköltöznek az emberlakta helyekről,
- a pacsirta Zsuzsanna napján (febr. 11) megszólal.

A tavasz hideg lesz, ha:

- a cinkék tömegesen jelentkeznek emberlakta helyek közelében.